

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1739

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1035

Kitap Adı : Theodor Nöldeke'nin Kur'an'a Yaklaşımı

Alt Başlık : "Geschichte Des Qorâns" Örneği

Book Title : Theodor Nöldeke's Approach to the Qur'an

Subtitle : "Geschichte des Qorâns" Example

ISBN : 978-625-5576-89-7

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255576897

Yazar | Author: Müslüm Yıldırım | orcid.org/0000-0001-9316-1097

Kurum | Institution: Diyanet İşleri Başkanlığı

ROR ID: ror.org/007x4cq57

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 458 (xvi + 442)

Yayın Tarihi | Publication Date: Kasım | November

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAC - İslam: Kur'an çalışmaları | Islam: sacred texts (Qur'an)

BISAC: REL006020 - İslam / Kur'an Çalışmaları | Religion / Islam / Koran & Sacred Writings

THEMA: HRAC - Kur'an çalışmaları | Islam: sacred texts (Qur'an)

LC Classification: BP130.4 - Kur'an'ın metni ve yorumu | Koran-Criticism, interpretation, etc.

DEWEY: 297.122 - Kur'an çalışmaları | Koran

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.1 - İslam Araştırmaları | Islamic Studies

WoS Citation Topics Micro: 6.1.3 - Kur'an Metin İncelemeleri | Quranic Textual Studies

Scopus Subject Areas: 1200 - Beşerî Bilimler | Arts and Humanities (all)

Atıf Bilgisi | Cite as: Yıldırım, Müslüm. *Theodor Nöldeke'nin Kur'an'a Yaklaşımı: "Geschichte Des Qorâns" Örneği*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Theodor Nöldeke'nin
Kur'ân'a Yaklaşımı
“Geschichte Des Qorâns” Örneği

Müslüm YILDIRIM

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Müslüm YILDIRIM

1968 yılında doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Nizip/Gaziantep'te tamamladı. Lisans eğitimini İlahiyat alanında yaptı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Bilim Dalında “Beyzâvî Tefsiri'nin İsrâiliyyât Açısından İncelenmesi” adlı teziyle yüksek lisansını, “Theodor Nöldeke'nin Kur'ân'a Yaklaşımı ‘Geschichte des Qorâns’ Örneği” adlı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. Arapça ve Almanca bilmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır. Yazarın yayımlanmış ilmi makaleleri yanında başka yazıları da bulunmaktadır

He was born in 1968. He completed his primary, secondary, and high school education in Nizip/Gaziantep. He received his undergraduate degree in Theology. He completed his master's degree at Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Tafsir, with the thesis titled “Investigation of al-Baidawi Commentary of Quran Regarding Isra'iliyat”. He earned his Ph.D. with the dissertation “Theodor Nöldeke's Approach to the Qur'an: The Example of ‘Geschichte des Qorâns.’” He knows Arabic and German. He is married and has four children. In addition to his published academic articles, he has other writings as well.

Kitap Hakkında

Theodor Nöldeke'nin Kur'ân'a Yaklaşımı “*Geschichte Des Qorâns*” Örneği

Geschichte des Qorâns, Theodor Nöldeke'nin Kur'ân tarihi hakkında kaleme aldığı ve yaklaşık bir yüzyıla yaklaşan bir zaman içerisinde Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträßer ve Otto Pretzl'in katkılarıyla tamamlanan bir kitaptır. Nöldeke'nin Kur'ân'a yaklaşımını ele aldığımız bu çalışmamız başta giriş olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Nöldeke ve kitabın tamamlanmasına katkıda bulunan Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträßer ve Otto Pretzl'in hayatlarını ve eserlerini incelemeye çalıştık. İkinci bölümde Nöldeke'nin Kur'ân'ın kaynağı ve kronolojik tertibi konularına yaklaşımlarını ele aldık. Üçüncü bölümde Kur'ân'ın mushaflaşma süreci hakkındaki yaklaşımları üzerinde durduk. Dördüncü bölümde ise resmî'l-mushaf ve kırâatler konusundaki yaklaşımlarını ortaya koymaya çalıştık. Gerek her bölümün sonunda ve gerekse kitapta ele alınan bazı konuların sonunda değerlendirmelerde bulunduk. Çalışmamızın ek kısmında ise Nöldeke'nin makale ve değerlendirme yazıları türünden çalışmalarını bir liste halinde sunduk ve Geschichte des Qorâns'da referans olarak gösterilen bazı Kur'ân fragmanlarına yer verdik.

Anahtar Kelimeler: Tefsir; Kırâat; Mushaf; Oryantalizm; Nöldeke; Schwally; Bergsträßer; Pretzl; Geschichte des Qorâns

About the Book

Theodor Nöldeke's Approach to the Qur'an

"Geschichte des Qorâns" Example

Geschichte des Qorâns is a book which was written by Theodor Nöldeke about the history of the Qur'an and was completed after nearly a century with the contributions of Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträsser and Otto Pretzl. This study, in which Nöldeke's approach to the Qur'an is discussed, consists of four sections. In the first chapter, we studied the life and the works of Nöldeke and also the life and the works of Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträsser and Otto Pretzl who contributed to the completion of the book. In the second chapter, we discussed the approaches of Nöldeke to the source and chronological order of the Qur'an. In the third chapter, we gave the approaches about the process of gathering the Qur'an. In the fourth chapter, we discussed the approaches to the official Qur'an and the qirâat. We have included some assessments at the end of each chapter and after some subjects. In the supplementary part of our study, we presented a list of Nöldeke's articles and review articles, and included some of the Qur'an fragments which were cited as references in *Geschichte des Qorâns*.

Keywords: Tafsir; Qirâ'a; Mushaf; Orientalism; Nöldeke; Schwally; Bergsträsser; Pretzl; *Geschichte des Qorâns* (The History of the Qur'ân)

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	xiii
ÖN SÖZ	xv
GİRİŞ	1
I. Konunun Önemi	1
II. Yöntem	2
III. Literatür Değerlendirmesi	4
BİRİNCİ BÖLÜM	
THEODOR NÖLDEKE ve GESCHICHTE DES QORÂNS'A KATKIDA BULUNANLAR	7
I. NÖLDEKE'NİN HAYATI ve ESERLERİ	7
A. Hayatı	7
B. Eserleri	10
1. Te'lif Eserleri	11
a. De Origine et Compositione Surarum Qoranicarum Ipsiusque Qorani	11
b. Geschichte des Qorâns (Kur'ân Tarihi)	11
1. Yazılış Süreci	11
2. Önemi ve Muhtevası	12
3. Kaynakları	13
4. Etkisi	20
2. Tercüme ve Neşirleri	26
II. GESCHICHTE DES QORÂNS'IN TAMAMLANMASINA KATKIDA BULUNANLAR	28
A. Friedrich Schwally	28
B. Gotthelf Bergsträsser	29
C. Otto Pretzl	31
İKİNCİ BÖLÜM	
GESCHICHTE DES QORÂNS'A GÖRE KUR'ÂN'IN KAYNAĞI ve KRONOLOJİK TERTİBİ	35
I. KUR'ÂN'IN KAYNAĞI OLARAK NÜBÜVVET ve VAHİY	35
A. Nübüvvet	35
1. Nübüvvet Kavramı	35
2. Hz. Peygamber'in Öğretilerinin Kaynakları	37
3. Hz. Peygamber'in Okur/Yazar Olup Olmadığı Meselesi	41
4. Ümmî ve Esâtirü'l-Evvelîn Kavramları	42
5. Hz. Peygamber'i Etkilediği İddia Edilen Şahıslar	46
B. VAHİY	50
1. Vahiy ve Vahyin Geliş Şekilleri	50

2. İlk Vahiy Olayı ve Meleğin Gelmesi	54
3. Vahyin Arka Planı, Levh-i Mahfûz	55
4. Fetretü'l-Vahiy ve Bu Dönemde Yaşananlar	56
5. Hz. Peygamber'in Vahiy Esnasında Yaşadığı Haller	58
6. Kur'ân'ın Müneccemen Nüzûlü	59
7. Kavramı	61
8. Kur'ân ve Furkân Kelimelerinin Anlamı	62
9. Kur'ân'ın Nazmı ve Üslûbu	66
10. Kur'ân'ın Tedvîn Yöntemi	69
11. Yedi Harf	71
12. Tahaddî ve İ'câzu'l-Kur'ân	76
13. Kur'ân'da Yabancı Kelime ve Kavramlar	78
II. KUR'ÂN VAHYİNİN KRONOLOJİK TERTİBİ	80
A. Müslüman Bilginlerin Yaklaşımı	80
B. Oryantalistlerin Yaklaşımı	85
C. Nöldeke'ye Göre Sûre ve Âyetlerin Kronolojik Tertibi	90
1. Mekkî Birinci Dönem	94
a. Sûrelerin Genel Özellikleri	95
b. Sûrelerin ve Âyetlerin Kronolojik Tertibi	97
c. İkra Kelimesiyle İlgili Yaklaşımlar	98
d. Garânik Hadisesi	111
e. Rahmân İsmi	118
f. Fâtiha Sûresi	120
g. Seb'u'l-Mesânî	125
2. Mekkî İkinci Dönem	126
a. Sûrelerin Genel Özellikleri	126
b. Sûrelerin ve Âyetlerin Kronolojik Tertibi	129
c. İsrâ ve Mi'râc Olayına Yaklaşımı	135
d. Zülkarneyn'in Kimliği	139
3. Mekkî Üçüncü Dönem	142
a. Sûrelerin Genel Özellikleri	142
b. Sûrelerin ve Âyetlerin Kronolojik Tertibi	143
4. Medenî Dönem	156
a. Medine'de Sosyo-Kültürel Hayat	156
b. Sûrelerin ve Âyetlerin Kronolojik Tertibi	159
c. Kible	160
d. Ramazan Orucu-Aşûrâ	163
e. Ahmed (s.a.v) İsmi	172
5. Kur'ân'da Yer Almayan Vahiyler	193
a. Nesh Problemi	193

b. Hadislerin Kur'ân'dan Âyet Kabul Ettiği Metinler	196
c. Kaybolduğu İddia Edilen Kur'ân Bölümleri	199
d. Vahiy Kabul Edilip Âyet Sayılmayan (Kudsî) Hadisler	200
e. Diğer Vahiylere	201

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GESCHICHTE DES QORÂNS'A GÖRE KUR'ÂN'IN MUSHAFİLAŞMA SÜRECİ	203
I. KUR'ÂN'IN CEM'İ VE İSTİNSÂHI	203
A. Kur'ân'ın Cem'i	203
1. Hz. Peygamber Döneminde Vahyin Muhafazası	203
2. İlk Cem' Faaliyetleri ve Cem'in İfade Ettiği Anlam	205
3. Kur'ân Derleyicisi Olarak Hz. Ali	206
4. Hz. Ebû Bekir Döneminde Zeyd'in Yaptığı Cem'	209
a. Hâkim Rivâyet	209
b. Farklı Rivâyetler ve Bu Rivâyetlerin Kritiği	211
c. İlk Cem'in Formu	214
5. Hz. Osman Nüshasından Önceki Nüshalar	215
a. Übey b. Ka'b Nüshası	216
b. Übey Nüshasına Has Sûreler ve Sûrelerin Kritiği	218
c. Abdullah b. Mes'ûd Nüshası	220
d. Übey ve İbn Mes'ûd Nüshalarının Kendi Aralarında ve Kanonik Nüshayla Karşılaştırılmaları	224
e. Kapalı ve Şüpheli Nüshalar	226
B. Kur'ân'ın İstinsâhi	227
1. Hz. Osman Döneminde Resmi Nüshanın Ortaya Çıkışı	227
2. Farklı Rivâyetler ve Bu Rivâyetlerin Kritiği	228
3. Hâkim Rivâyetin Tenkidi	230
a. Komisyon Üyelerinin Yetkinliği	230
b. Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Yöntem ve Kur'ân'ın Yazıldığı Lehçe	231
4. Hz. Osman Mushafında Sûrelerin Tertibi	233
5. Hz. Osman Mushafının Başarısı İçin Devletin Yaptığı Uygulamalar	238
II. KUR'ÂN METNİ İLE BAĞLANTILI OLUP OLMADIĞI TARTIŞILAN KONULAR	241
A. Sûre Başlarındaki Gizemli Harfler: Mukattaa Harfleri	241
B. Besmele	247
C. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman'ın Kur'ân Metninde Hata Yaptıkları İddiaları	250
1. İslâmî Fırkaların Özellikle Şia'nın Hz. Osman'a Yöneltilen Suçlamaları	250
2. Nüreyn Sûresi ve Yazarların Sûre Hakkındaki Tahlil ve Değerlendirmeleri	252
3. Batılı Hıristiyan Bilginlerin Eleştirileri	258

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GESCHICHTE DES QORÂNS'A GÖRE RESMÜ'L-MUSHAF ve KIRÂATLER	263
I. HZ. OSMAN DÖNEMİNDE İSTİNSÂH EDİLEN MUSHAFLAR	263
A. Hz. Osman Döneminde İstinsâh Edilen Mushafların Akibetleri ve Bu Nüshalara Ait Varyantlar	263
B. Hz. Osman Mushafındaki Bazı İmlâ Hataları İddiası	268
C. Hz. Osman Mushafının Önemli İmlâ Özellikleri	274
1. Müenneslik “Tâ”sının Yazılışı. Kapalı : “Tâ” Yerine Açık ت “Tâ”nın Yazımı	276
2. Harf ve Edâtların Yazımı	277
3. Tenvînin Yazımı	278
4. Med Harflerinin Yazımı	278
a. Med Harflerinin Yazılmadığı Yerler.	278
b. Med Harflerinin Kasredildiği Yerler	280
c. Med Harflerinin Birbirlerinin Yerine Yazılmaları	281
5. Diğer İmlâ Hususiyetleri	283
D. Lewis Palimpsestlerinde (Varakları) İmlâ	284
II. HZ. OSMAN MUSHAFI DIŞINDAKİ MUSHAFLARIN VARYANTLARI	286
A. İbn Mes'ûd Varyantları	287
B. Übey b. Ka'b Varyantları	290
C. Lewis Palimpsestlerindeki (Varakları) Varyantlar	295
D. Hz. Osman Metni Dışındaki Bir Metinden Yapıldığı İddia Edilen Süryânîce Tercüme ve Hz. Osman Metni İle İlişkisi	297
E. Hz. Osman Metninin Zaferi	298
III. KIRÂATLER	304
A. Temel Problemler	304
1. Kırâat ve Resmü'l-Mushaf İlişkisi (Die Verhältnis zum Konsonantentext)	305
2. Gramere Uygunluk (Die Sprachrichtigkeit)	310
3. Sahih Sened (Das Traditionsprinzip)	312
4. El-Âmme-Çoğunluk Prensibi (Das Majoritätprinzip)	314
5. Kırâatlerin Tevhîdi (Vereinheitlichung)	318
6. Kur'ân ve Kırâatlerin Ta'limi	320
7. Ortodoksi Öğreti (Die Orthodoxe Lehre)	323
B. Kurrâ ve Kırâatler	326
1. İlk Dönem Kârieleri	328
2. Tarihsel Gelişim	333
3. Yedi, On ve On Dörtlülük Kırâat Sistemi	337
4. Kanonik Kırâatlerin Genel Özellikleri ve İhtilâf Noktaları	341
C. Kırâat Literatürü	344
1. İlk Dönem Literatürü	344
2. Kanonik Kırâat Literatürünün Ortaya Çıkışı	347
3. Klasik Yedilî Sistemin Gelişmesi ve Genişlemesi	348

4. Kanonik Olmayan Kırâatler Literatürü (Şevâz)	352
5. Müfred Kırâatler Literatürü	353
6. Tecvîd, Vakf, Âyet Sayıları ve Resmü'l-Mushaf Hakkında Yazılan Eserler	354
7. Kırâat İlminin Kaynağı Olarak Tefsir Kitapları	358
IV. MUSHAF YAZIMINA DAİR YAPILAN FAALİYETLER	361
A. İlk Dönem Mushafların Hattı, Tezyîni ve Harekelenmesi	362
B. Âyetlerin Taksimi, Sûre İsimlerinin Yazılması	368
C. Yazmaların Tarihlendirilmesi/Yazıldıkları Yerlerin Tespiti	370
D. Yeni Kur'ân Baskıları	372
SONUÇ	375
EKLER	383
KAYNAKÇA	425
DİZİN	437

KISALTMALAR

- (a.s) : Aleyhisselâm
b. : İbn, bint
Bkz. : Bakınız
DİA. : Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed. : Edisyon
GGA : Göttinger Gelehrte Anzeigen
H. h. : Hicri
Hz. : Hazret
Ktp. : Kütüphane/si
JAOS : Journal of the American Oriental Society
LC : Literarisches Centralblatt für Deutschland
LZ : Literarisches Zentralblatt
M. : Milâdî
Nr. : Numara
Nşr. : Neşreden, neşredenler.
OLZ : Orientalistische Literatur Zeitung
ö. : Ölümü
s. : Sayfa
(s.a.v.) : Sallallâhu aleyhi ve sellem
thk. : Tahkîk eden, tahkik edenler
trc. : Tercüme eden
ty. : Tarih yok, tarihsiz
vd. : Ve devamı
v.dğr. : Ve diğerleri
WZKM : Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlands
ZA : Zeitschrift für Assyriologie und Verwandte Gebiete
ZAW : Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft
ZDPV : Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins
ZDMG : Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft
ZS : Zeitschrift für Semitik und Verwandte Gebiete

ÖN SÖZ

Kur'ân'ı Kerim, mesajı insanlığa ulaştırılsın diye Yüce Allah tarafından Hz. Peygamber'e melek Cebrâil vasıtasıyla gönderilmiştir. Çeyrek asır gibi bir zaman dilimini kapsayan Kur'ân'ın nüzûl süreci Mekke ve Medine'de bir başka ifade ile Hicâz bölgesinde tamamlanmıştır. Kur'ân, tarihî anlamda zikretmiş olduğumuz bu nüzûl sürecinden sonra bir araya getirilmesi, çoğaltılması, merkez yerleşim birimlerine gönderilmesi, harekelenmesi gibi bazı süreçlerden geçmiştir. Kur'ân'ın muhafazası çerçevesinde bütün bu yazılı ve metinsel anlamdaki çalışmaların yanında Kur'ân, indirilmeye başlandığı andan bugüne kadar şifahî olarak da muhafaza edilmeye çalışılmıştır.

Kur'ân üzerine çalışmalar, tarih içerisinde devam edegelmiş gerek Doğu'da ve gerekse Batı'da yapılan bu çalışmalar hız kesmeden devam etmiştir. Batı'da yapılan çalışmalardan biri de Theodor Nöldeke'nin (ö. 1930) *Geschichte des Qorâns* adlı eseridir. Kur'ân tarihi ile ilgili olan bu eseri tez konusu olarak seçmemizdeki amaç, kitapta ortaya konan yaklaşımları incelemek ayrıca Kur'ân ve Kur'ân tarihi hakkındaki tasavvuru ortaya koymaktır. Araştırmamız, bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Nöldeke'nin hayatı ve eserleri yanında *Geschichte des Qorâns*'a önemli katkıları bulunan diğer üç yazar hakkında da bilgiler vermeye çalıştık.

İkinci bölümde, Theodor Nöldeke'nin Kur'ân'a yaklaşımları bağlamında Kur'ân'ın kaynağı, peygamberlik ve vahiy, Kur'ân vahyinin kronolojik tertibi konularını ele almaya gayret ettik. *Geschichte des Qorâns*'da "Kur'ân'da yer almayan Muhammed'in (s.a.v) vahiyleri" başlığı altında işlenen konuya da tezimizde yer vererek ayrıca yazarın nesh konusuna yaklaşımlarına da işaret ettik. Bu bölümde, son olarak sûre ve âyetlerin kronolojisi bağlamında Nöldeke'nin ele aldığı diğer bazı konulara da yer verdik.

Üçüncü bölümde, Kur'ân'ın cem'i ve istinsâhı ile başlayan Kur'ân'ın mushaflaşma süreci, başta Hz. Peygamber olmak üzere Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman zamanında yapılan çalışmalar, Kur'ân metni hakkında ortaya atılan iddialar, Kur'ân metni ile alakalı olup olmadığı tartışılan mukattaa harfleri, besmele ve Nureyn sûresi konularında hakkında müellifin görüş ve yaklaşımlarını ele aldık.

Dördüncü bölümde, resmü'l-mushaf ve kırâatler ana başlığı altında mushaf imlâsı, Hz. Osman mushafı dışındaki mushaflar ve bu mushafların varyantları, Lewis palimpsest metni ve bu varaklardaki imlâ problemi, kırâatler ve temel konuları, en eski mushafların hattı, kırâatlerin kaynağı olarak tefsir kitapları

ve mushaf basımı gibi konular hakkındaki yazarın görüş ve yaklaşımlarına yer verdik.

Çalışmamızın ek bölümünde ise, Nöldeke'nin sayısal olarak kitaplarıyla birlikte yedi yüze yaklaşan farklı konulardaki makale ve değerlendirme yazılarını bir liste halinde vermeye çalıştık. Ayrıca kitapta yer verilen farklı kütüphanelerdeki bazı Kur'ân fragmanlarına da ek kısmında yer verdik. Burada çalışmamızın her devresinde kıymetli mesailerinden feragat ederek bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Muhsin Demirci hocama ayrıca tez izleme komitesinde yer alan ve değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Bahattin Dartma ve Prof. Dr. Ali Coşkun hocalarıma teşekkürü bir vazife addederim. Ayrıca tez savunması jürisinde yer alan Prof. Dr. Hidayet Aydar ve Prof Dr. Necmettin Gökür hocalarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Geschichte des Qorâns'da referans gösterilen ilk dönem mushaflarına ait yeni kayıt numaralarının tespitinde ve görsellere ulaşmada bana yardımcı olan Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi (Evkâf-ı İslâmiyye Müzesi) çalışanlarına, ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve Österreichische Nationalbibliothek (Avusturya Milli Kütüphanesi) çalışanlarına da ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Müslüm Yıldırım
İstanbul 2025